

Decretum veluti revocans, ipsos propriæ conscientiæ dimittendos duxit. Tertium documentum Kalendis Augusti signatum, quod cum epistolæ formam præferat, inter epistolas ab Acherio impressum fuerat, proprie non est epistola, sed libellus cleri Veronensis nomine ab ipso Ratherio scriptus, ac directus in titulo ad Romanam Ecclesiam, quo iidem clerici canones et decreta ab episcopo sibi objecta ita proponentes inducuntur, perinde ac si causam ejusmodi Romanæ sedis iudicio dijudicandam subjiciant. Vide quæ hac de re in Vita loco laudato plenius disseruimus.

RATHERII DECRETA ET LIBELLUS ⁽⁷⁰²⁾

De clericis a Milone suæ sedis invasore ordinatis.

I.

327 RATHERII DECRETUM DE CLERICIS MILONE SUÆ SEDIS INVASORE ORDINATIS.

Ab invasore sedis istius ordinatos, mitigantes (703) canonicam, quæ super eos lata est, sanctionem, præcipimus usque ad venturam legitimæ ordinationis diem ab officio, in quo illegaliter eos instituit, abstinere ex auctoritate Dei et sanctæ Mariæ et sancti Petri apostolorum principis omniumque sanctorum. Actum secunda Dominica Februarii mensis (704).

II.

ALIUD EJUSDEM DECRETUM DE EADEM RE (705).

RATHERIUS Veronensis episcopus Ecclesiæ suæ clericis universis.

Leges inter bella silere Tullio didicerim licet, non Augustino docente; hesternæ promulgationis (706) iudicium non unanimi cum vos consideraverim laudavisse consensu, in promptu fuit agnoscere, marmor inde potius multorum unam rectitudinis præconium processurum, vel utilitati animarum proficuum aliquem 328 fructum. Unde ne tenebrarius mei ipsius laudator, et mihi illatæ potius injuriæ ultor, quam legum iudicer exsecutor, inva-

Asorem officii mei non ausus dicere præsulem, ne me propria ipse voce condemnem, nec ab eo institutos censere ullatenus fore presbyteros vel diaconos, ne deposuisse videar meos; levigata ipsa, quam protuli hodie quoque (707) ut heri, illa quandoque præterita sanctione super illos canonica, Dei iudicio et proprio eos committens arbitrio, se exsequi injuncta ab invasore non timent officia, audere illos non prohibet violentia mea. Si timent (708), timere non cogit jussio mea: intersit illorum, uti, an abuti Dominico decernant ipsi præcepto, me in hoc penitus inculpato. De episcopis (709) cæterum, quos ordinasse isdem opponitur ad presbyteratum, non aliter mea satisfacit (710) inertia, nisi ut respondeam quia unusquisque onus suum portabit. (Gal. vi, 5). Utinam vero ipsorum transgressio istorum saltem valeret esse defensio. Non defore tamen pronuntio, (711) qui episcopum ex diacono sine presbyteratus, ordine viderit factum, astruentibus facti auctoribus, quis esset episcopus, consequenter quod presbyter, aut sacerdos utique foret (712). Viderint tantum, qui ordinatione hujusmodi sortiti sunt presulatum, ut a legiimo pontifice indepti fuerint diaconatum.

(702) Hoc decretum antea ineditum eruimus e ms. Frisingensi, in quo post *Invectivam* præcedentem subjicitur. Titulum, qui desiderabatur, supplesimus.

(703) Canones respicit, quos in tertio documento seu libello cleri Veronensis nomine inscripto ab ipso Ratherio collectos invenies. Hi autem rigidius aliquid statuunt, quam post in præsentî decreto dicitur.

(704) Cum anno 963, quod hoc decretum datum fuisse in Vita probavimus § 14, cyclo solari xx littera Dominicalis esset D. Dominica secunda Februarii incidit in diem ejusdem mensis octavam.

(705) Hoc decretum in ms. Frisingensi subjicitur præcedenti, ac ex eodem codice editum fuit a P. Bernardo Pez, tom. VI Thesauri Anecdotorum pag. 283.

(706) *Judicium*, id est decretum antea præmissum, quod cum *hesternæ promulgationis iudicium*, id est hesternæ die datum tradatur, datum autem fuerit die octava Februarii anni 963, hoc secundum nona ejusdem mensis editum liquet.

(707) Adverbia *hodie quoque* indicare videntur, Ratherium die quoque nona Februarii instituisse, ut teodens decretum pridie editum a suis clericis promulgationi manderetur, et eatenus ipsum iterum confirmasse. Sed cum iisdem adhuc turbas cicerent,

hoc alterum decretum tulit, quo suspensio priori decreto, eos divino iudicio et propriæ conscientiæ dimisit.

(708) Ita codex Frisingensis, cujus apographum accepimus. Apud P. Pez *sed timeat*, minus bene.

(709) Hoc ex loco satis aperte colligitur, aliquos Veronenses, quos invasor ad presbyteratum ordinaverat, jam hoc tempore episcopos fuisse creatos.

(710) Apud P. Pez *satisfaciat*, Melior visa est codicis lectio.

(711) Notabile est hoc testimonium de episcopis ordinatis per saltum.

(712) Apographus noster habet *quod presbyter, aut si sacerdos*, ubi *si* abundat. Sensus enim esse videtur, facti auctores, ut vindicarent ordinationes episcoporum ex diaconis omisso presbyteratu, astruere quod qui esset episcopus, consequenter presbyter aut sacerdos foret; quia nimirum in episcopatu presbyteratus continetur. Hanc quidem rationem protulit etiam Aeneas Parisiensis, cum Græcis respondit, qui Latinis opponebant, quosdam e diaconatu sine ordinatione presbyterali ad episcopatum fuisse promotos. Vide ejus librum contra Græcos cap. 210; tom. I Spicil. Acher., pag. 148: Confer P. Chardon Hist. de Sacram. tom. V, part. 1, cap. 5, pag. 92: P. Pez emendandum credidit quod presbyter esset, si sacerdos.

III.

329 LIBELLUS CLERI VERONENSIS NOMINE INSCRIPTUS AD ROMANAM ECCLESIAM (713).

Domino sanctæ Romanæ sedis, quicumque est (714), apostolico, et universo senatui, sanctæque et canonicæ legis latoribus universis, hinc demum sancto cœtui omnium sub catholica fide degentium, clerus omnis sanctæ Veronensis Ecclesiæ, debitæ subjectionis obsequium.

1. Non ignotum vestræ novimus paternitati, invasionem hic olim (715), diabolo instigante, Patres sanctissimi, factam, in qua cum contigerit illegalitate, ut asseritur, publica, plurimos nostrum ad diversa non profectos quidem, sed constitutos officia, petimus flexis hic, quod egimus, poplitibus consilium, quod sequi debeamus, a vestra supplices sanctitate, cui de talibus judicandi singularitas concessa noscitur esse. Obstacula (716) enim, quibus in officio impedimur stare concessio, hæc Dominus episcopus noster recitat cum [subaudi aliis] innumeris esse: *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta* (Rom. xv, 4) cum Apostolo asserens pariter fore.

Ex concilio Antiocheno, cap. 13 (Antioch. 1, vers. Dionys).

« Si quis nullo rogante, inordinato more deperet super aliquibus ordinationibus et ecclesiasticis negotiis, ad eum non pertinentibus, componendis; irrita quidem quæ ab eo geruntur existant. Ipse vero incompositi motus sui, et irrationabilis audaciæ subeat ultionem, ex hoc jam damnatus a sancto concilio. »

Ex concilio Constantinopolitano, cap. 3 (Constant. 1, ejusd. vers.)

« De Maximo Cynico et ejus inordinata constitutione, quæ Constantinopoli facta est, placuit, neque Maximum episcopum esse vel fuisse, nec eos qui ab ipso in quolibet gradu clerici sunt ordinati; cum omnia, **330** quæ ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur. »

Ex epistolis Innocentii papæ cap. 53 et 54. (Innoc. I, epist. 22, cap. 3, in collect. Dionys. c. 53 et 54).

« Acquiescimus, et verum est certe, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit.

(713) Hic libellus prodiit ex ms. Laudunensi in editione Acheriana. Epistolæ formam præfert; sed verius est libellus Veronensis cleri nomine a Ratherio inscriptus, de quo plura videsis in auctoris Vita § 14.)

(714) *Quicumque est*, inquit; quia cum eo tempore, quo Ratherius hæc scripsit, nimirum Kalendis Augusti anni 963, de Joanne XII summo pontifice deponendo ageretur; ipsi. Ratherio erat incertum, num idem Joannes, an vero alius apostolicam sedem obtineret.

(715) *Milonis invasionem olim factum vocat*. quippe qui saltem jam inde ab anno 951 Veronensem sedem occupaverat.

(716) Canones scilicet, qui subjiuntur, et ab episcopo Ratherio recitabantur, sunt hæc *obstacula*, quibus ordinati ab invasoribus stare in officio, seu ordine concessio impediabantur.

(717*) Asteriscis inclusa in editis non habentur.

(717) *Legebatur redicari*; quod ex hoc unico textu pro *iterum dedicari* explicatur in additionibus Canglii. Sed cum præmittatur *rursus*; nihil ambigimus, quin legendum sit *dedicari. Inthronizari* idem est ac

A et qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possumus Sed dicitur vera ac justa legitima sacerdotibus benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum. Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei; quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia putantur auferri. Nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. »

Ex epistola Nicolai papæ Constantinopolitanæ sedi directa (Nicolai I epist. 10).

« Amorem principatus, utpote quamdam malam radicem * (716*) exordinandorum [f. exordiendorum] in Ecclesia scandalorum radicitus excidentes, eum, qui temere et prævaricatorie ac* in regularitatem [f. irregulariter] veluti quidam gravis lupus in Christi ovile insiliit, Photium scilicet, qui mille tumultibus et turbationibus orbem terræ replevit, **B** justo decreto damnantes, promulgamus nunquam fuisse prius aut nunc esse episcopum; nec eos, qui in aliquo sacerdotali gradu ab eo consecrati vel promoti sunt, manere posse in eo, ad quod profecti sunt, gradu. Insuper et eos, qui ab alieno consuetas orationes ad præposituræ promotionem susceperunt, ab hujusmodi patrocinio coercemus; sed et ecclesias, quas, ut putatur, tam Photius, quam hi qui ab ipso consecrati sunt dedicaverunt, vel si commotas mensas stabilierunt, rursus dedicari (717), et inthronizari **331** atque stabiliri decernimus, omnibus maxime, quæ in sacerdotalis gradus acceptionem vel damnationem acta sunt, [supple in] irritum ductis. »
Ex eadem: « Eos vero, quos Photius neophytus, et Constantinopolitanæ sedis invasor in quolibet ecclesiastico ordine provexit, quoniam manifestum est eos in omnibus consecratoris sui pravitatibus consensisse, atque ei post invasionem communicasse, omni clericali officio privamus; et apostolica atque canonica auctoritate, et synodali decreto eos sequestramus. »

C 2. Adjutorium vero, si vestræ dominationi placeat, hoc tantum se pontifex noster dicit, non amplius, invenisse.

Ex concilio (718) domini Stephani III (719) papæ, actione tertia.

« Post hæc vero sanctissimi episcopi dixerunt: Quoniam hæc omnia Deo annuente, quæ ad salutem omnium errantium pertinent, tractata noscuntur atque decreta; nunc restat ut de ordinatione episcoporum, presbyterorum, vel diaconorum, quam prædictus Constantinus apostolicæ sedis invasor peregit, id

legitimo in honore collocari.

(718) Licet magna pars hujus concilii celebrati anno 769 ex ms. Capituli Veronensis edita fuerit a Cajetano Cennio, et in supplementum conciliorum a P. Dominico Mansio fuerit inserta; hoc tamen fragmentum in ea desideratur, et ex hoc tantum Ratherii libello suppetit. Eorum, quæ in hoc fragmento statuuntur, meminit Anastasius in Vita Stephani IV; ejusdemque fragmenti compendium in eadem plane sententiam legitur apud Sigebertum in Chronico ad annum 768. In concilio quoque Romano anni 964 sub Joanne XII juxta ejusdem decreti methodum ordinati a Leone VIII Romanæ sedis invasore depositi fuerunt, et in pristinum gradum revocati.

(719) *Stephani III* inquit pro *Stephani IV*. Cum scilicet Stephanus II triduo tantum vixerit, eidemque immediate successus fuerit alius ejusdem nominis pontifex; ambobus his in unum confusis, et pro Stephano II habitis, Stephani III nomen a nonnullis (sicut et hic a Ratherio) tributum fuit illi, qui vere est Stephanus IV, cui hoc decretum etiam Anastasius notatione præcedenti laudatus scripsit.

quod communi consensu tractavimus, coram omnibus declarem. Primum omnium decernimus, ut episcopi, quos consecravit, siquidem presbyteri prius fuerunt aut diaconi, in eodem pristino honore revertantur, et postmodum, facto more solito decreto electionis eorum, ad sedem apostolicam cum plebe atque decreto ad consecrandum eveniant, et consecrationem **332** a nostro apostolico suscipiant, ac si prius fuissent minime ordinati; sed et quæ alia in sacris officiis isdem Constantinus peregit, præter tantummodo baptismum, omnia iterentur. At vero presbyteri illi vel diaconi, quos in hac sancta Romana Ecclesia ordinavit, in pristino subdiaconatus ordine, vel alio quo fungebantur officio revertantur; cum et postmodum in vestræ sanctissimæ almitatis potestate sit, sive eos ordinandi, sive ut vobis placuerit, disponendi. Laici vero illi, qui ab eo tonsurati sunt atque consecrati, decernentes statuimus, ut aut in monasterio retrudantur, aut in propriis domibus residentes spiritalem atque religiosam vitam degant.» **B**

3. Adjiciens suprascriptus nostræ Ecclesiæ præ-

A sul quoque fatetur, quia dicente Domino: *Non est discipulus supra magistrum (Matth. x, 24)*; quidquid vos hinc decreveritis, pro rato se habiturum. Optaret vero, ut vestrum quod in hoc sequendum censet arbitrium, ab auctoritate non discreparet penitus canonum. Interesse tamen vestra dimittit arbitrium in hoc proprium, an sequi vobis antecessorum libeat iudicium, sanctissimi Patres, vestrorum. Quod si nobis in tanto animarum succurrere dignamini periculo, quem inde remuneratorem sperare debeatis, doceri nullatenus indigetis. Cum vero plurimi simus, non defuturum promittimus qui ad vestram redeat sanctitatem, dans in vobis gloriam Deo, vestræque paternitati condignam, Quirites, quos hinc specialius precamur, venerandi, mercedem. Dat. Kal. Augusti.

RATHERII OPUSCULUM

DE PROPRIO LAPSU ⁽⁷²⁰⁾.

333 1. *Beatus homo, qui semper est pavidus (Prov. xxviii, 14)*, cum dixerit prisciloquus (721) quidam; *conscientia vero rei semper in pœna est*, ex modernis dum alter quasi econtra, flatu tamen uno duplisona roboat tibia: *beatus et reus qualiter sibi cohæreant, videre omnimodis nequeo*. Attamen ille **C** *pavidus*, iste *in pœna* esse dum semper asseritur, beatitudine carere uterque illorum utique monstratur. Et revera pavor et pœna ad eam respiciunt animi passionem, de qua est dictum: *Hi metuunt*. Qui metuunt vero, pavent; qui pavent, pœna non carent. Beatus ergo quomodo est qui pavet, cum a beatitudine longe sit passio, pœnam vero nullam sentiat beatitudo? Videri ergo videor, quod si ante reatum quis sit pavidus, id est sollicitus, ne incidat in reatum, quod eo ipso beatus sit (spe licet, quam re) quo cavet, ne incidat in reatum, neve stans subeat casum, et reus effectus, pœnam sibi ipsi adsciscat, corruatque in malum. Quod contrario utique monstratur effectum, cum protinus subditur: *Qui vero mentis est duræ, corruet in malum*, illud videlicet **D** illud, quo reus effectus, in pœna metus semper versatur. Sed quorsum ista? Eo inquam, eo quo tria genera his duabus noverimus sententiis hominum

designata. Unum scilicet eorum, de quorum ille est catalogo, de quo dicitur: *Qui vero mentis est duræ, corruet in malum*. Aliud illorum, unde ille esse dignoscitur, qui ideo est beatus, quod semper est pavidus. Tertium illud, ex cuius numero ille est, de quo dicitur: *Conscientia rei semper in pœna est*.

2. Istud genus igitur utinam potius.... relatu, quam proprio.... perspexisse reatu! Quod cum minime procedat pœna huiusmodi (utinam momentanea tantum esset)! non est ista (722), ut illa, cuius respectu pœna est ista utique [supple sed], illa æterna. Dum enim transgresso illo, qui beatum facit hominem, pavore, mentem qui possidet **334** duram, incidit in illud malum, qui pro immanitate scelerum ita reum se cogitat, ut metu non quidem Dei, sed illorum, quæ infligere potens est Dominus, conscientia illius diu noctuque (ut nostra, proh nefas! nunc) versetur [f., vexetur] continua. Evenit tali cuilibet plerumque, quod illi contingit, de quo est ita prolatum: *Impius, cum venerit in profundum malorum contemnit (Prov. xviii, 3)*; semper vero [subaudi evenit] quod Joannes apostolus ait: *Qui autem timet, non est perfectus in charitate (I Joan. iv, 18)*. Et utinam huiusmodi homini illud saltem de

Quadragesima.

(721) *Modernos sanctos Patres, prisciloquos*, seu antiquos, sacrarum litterarum scriptores auctor vocare solet, uti colligere licet ex libro sexto Præloquiorum, in quem vide not.

(722) *Legebatur in nostro apographo non et ista, et illa, sine sensu*. Levi mutatione emendandum credidimus: sensus enim congruus esse videtur; *non est ista*, pœna scilicet momentanea, *ut illa*, quippe licet *et ista sit pœna*, non est tamen *ut illa æterna*.

(720) Hoc opusculum ex ms. capituli Frisingensis nunc primum prodit. Acherius in elencho tomi secundi istud memorat ex codice Lobiensi. Licet autem in præfatione ad Ratherii opera se editurum receperit tomo tertio, quæ ex codice eodem ad se transmissa fuerunt; non tamen edidit. In laudato ms. Frisingensi descriptum est inter opera, quæ Ratherius Veronensi sedi tertio restitutus lucubravat. Scriptum autem fuit post Pentecosten anni 963, et ante Quadragesimam anni 964, ut ex iis patebit, quæ observaturi in not. in sermonem primum de